Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 160 (9235) | Вторник, 1973 чылдың июль 10 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кеп.

НААДЫМГА УТКУШТУР

РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНДА

БИИ-ХЕМ

Бии-Хемге районнуң малчыннар наадымы болуп эрткен. Районнуң малчыннары ниитиниң малының баш санын өстүрери-биле чергелештир, малдың продуктулуун бедитпишаан, чартык чылда күрүнеге эът, сүт, дүк садарының планнарын чедиишкиниг күүсеткеннер. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, эът бүдүрери 1.300 тоннага, сүттүү — 586 тоннага көвүдээн.

«Саян» совхозтуң болгаш «Кызыл тараачын» колхозтуң малчыннары социалистиг чарышка тиилекчи болганнар. «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран сүт-бараан фермазы эң-не бедик көргүзүгнү чедип алган. Аңаа чартык чылда саар инек бүрүзүнге онаалтыр 1.395 кг сүттү саап алган.

Саанчылар Г. Хайдывай, А. Көчкина, Л. Романова, Т. Матина, Г. Кара-кыс, Н. Доңгак; бызаа ажаакчылары К. Сургакчы, Е. Бичен, Е. Көл, хойжулар О. Дарый-оол, Н. Несак, И. Середкин олар чарышка шылгараан.

Социалистиг чарышка тиилекчи болган малчыннарны район наадымынга кызыл вымпелдер болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаан. Оларның эң дээрелеринге тураскаадып Күш-ажылчы алдарның тугун база көдүрген. Наадымга келген мал ажылының мурнакчыларынга районнуң партия, совет организацияларының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң төлээлекчилери байыр чедирген.

Спортчу байырлал база болган, аңаа районнуң хөй-хөй спортчулары киришкен. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң концертин малчыннар улуг сонуургал-биле көрген.

Бистиң корр.

УЛУГ-ХЕМ

Шагаан-Арыг хемниң унунда чурумалдыг аянга мал болгаш чер ажылының хөй-хөй мурнакчылары, партия, совет органнарның удуртукчулары, шагаан-арыгжылар чыглып келген. Районнуң малчыннар наадымы болуп турганы ол.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир дээш социалистиг чарышка бо шиитпирлиг чылдың бирги чартыында «ҮТКА 25 чылы» совхоз бедик көргүзүглерлиг болган. Ол ажыл-агыйга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун база акша шаңналын тывыскан. Совхозтуң төлээлекчилери тукту диңмиттиг алыш часкаашкынының адаа-биле хүлээп алганнар.

Хойжу бригадаларның социалистиг чарыжынга бирги черни «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Шаравиң Казыр-оол удурткан бригадазы ээлээн. Ол бригадага база-ла Кызыл тукту тывыскан.

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы сүт бүдүрүлгезин көвүдедиринге дээре түңнелди көргүскен. Ол фермага бир инектен сүт саалдазы ортумаа-биле 1.112 кг болган. Ферманың саанчызы Тажи Суван-оол бодунга бижыглаан инек бүрүзүнден бүдүн чартык муң литр сүттү саап, чарышка тиилеп үнген.

Үстүнде айыткан хойжу бригада болгаш сүт-бараан фермазы шилчиир Кызыл тукту база хүндүлел бижиктерни алган.

Социалистиг чарыштың мурнакчыларынга — хойжуларга, саанчыларга, кадарчыларга, бызаа ажаакчыларынга наадымның киржикчилери изиг байырны чедирген.

Мурнакчыларның аразында төрүүр 100 өшкүге онаалтыр 125 анайны алган Чанзан Соскармаа, 100 хойдан 115 хураган алган Андрей Содунам, саанчы Тажи Суван-оол болгаш өскелер-даа бар. Оларга Кызыл вымпелдерни тывыскан, өртектиг чүүлдер-биле шаңнаан.

А. ДОҢГАК.

ЭРЗИН

Эрзинниң малчыннар наадымы Эрзин суурнуң стадионунга болуп эрткен. Районнуң чүк бүрүзүнден хойжулар, инек кадарчылары, саанчылар болгаш кожазы чаржып туралы Тес-Хем районундан аалчылар наадымга четкилеп келген.

Бирги чартык чылда мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планын районнуң малчыннары ажыр күүсеткен. Наадымның киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалааш, СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Ч. Моңгуш ол дугайын демдеглээн.

Алды айларның түңнели-биле социалистиг чарышка бирги черни «Коммунизмче орук» колхоз ээлээн. Шилчиир Кызыл тукту болгаш акша шаңналын ол колхозка тывыскан. Хойжу бригадаларның чарыжынга «Чаа-орук» колхозтуң Соян Сонам-оолга удурткан бригадазы тиилеп үнген. Районнуң күш-ажылчы алдар тугун ол бригадага тураскаадып көдүрген.

Наадым хүнүнде стадионга янзы-бүрү назы-харлыг хөй мөгелерни база хүрештирген. Ылаңгыя аът чарыжы онза солун болган.

* * *

Малчыннарның район наадымнары Бай-Хаакка, Сарыг-Сепке, Чадаанага, Кызыл-Мажалыкка база болуп эрткен.

Бистиң корр.

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунда хой кыргылдазы массалыы-биле чоруп турар. Совхозтуң бирги салбырында кыргылдага кирер 6795 баш хой бар. Олардан 14 тонна дүктү кыргып алырын планнаан. Ам 12 тонна дүк алдынган.

Кыргылда пунктузунда Хаван Кара-Баштыговна Алдын биле Чүңмей Кара-ооловна Куулар бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Олар кайызы-даа хүлээнген ажылын эчизинге чедирбээнде амыравас, арга-дуржулгалыг ишчилер. Ак сеткилдиг кыргыкчылар социалистиг чарышка тиилекчи болуп, совхоз баштаар черинден каш удаа мактатканнар.

Мурнакчы ажылдыг кижилер электрилиг хачы-биле хүнде 35—40 баш хойну кыргып, өске эштеринге аштырбастай берген. Олар үргүлчү-ле 70—80 кг дүктү дужаап, ажыл нормазын ажыр күүседип келгеннер. Бөдүүн ишчилер боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин республиканың малчыннар Наадымынга бараалгадып турарлар.

ЧУРУКТАРДА: Х. К. АЛДЫН (үстүнде) биле Ч. К. КУУЛАР хой кыргып турлар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР

«Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының малчыннары тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында мал ажылының ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга кириппишаан, эки түңнелдерни чедип алганнар. Ылангыя салбырның өшкү кадарчыларының көргүзүү бедик. Чижээ, Шартанай Дадыл-оол төрүүр 100 өшкүге онаалтыр 123 анайны, Сат Чанчыы 121 анайны, Ортун-оол Сандак 102 анайны, Василий Бүрүкей 100 анайны менди доруктуруп, чарышка мурнакчы болганнар. Ынчангаш олар ам республиканың малчыннар Наадымын төлептиг белек-биле уткуп турарлар. Бо малчыннар ам өшкүлерни эки оъттуг чайлагларда семиртип турар.

Н. ОКАН-ООЛ.

АВТОТРАНСПОРТЧУЛАРДА

Тываның автотранспорт эргелелиниң бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери бо чылдың бирги чартыында боттарының мурнунда салдынган планныг онаалдаларын күүседир дээш шудургу ажылдаан түңнелинде күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болган.

Алды айларда автотранспорт бүдүрүлгелери чүък сөөртүрүнүң онаалдазын 108,7 хуу, тонна-километр талазы-биле планны 102,6 хуу, пассажирлер дажыырының даалгазын 105,2 хуу күүсеткен. Бердинген даалгадан ажыр 263 муң тонна улус ажыл-агыйының чүъктерин сөөрткен. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, чүък сөөртүрүнүң болгаш пассажирлер дажыырының даалгазы дыка көвүдээн.

Планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле Кызылдың № 2, 3, Ак-Довурактың, Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгелери кескү чедиишкиннерлиг болган.

К. МААДЫ.

СОВЕТ-БОЛГАР КАДЫ КЫЛГАН ДЫҢНАДЫГ

Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чазааның чалаазының ёзугаар СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный 1973 чылдың июль 4-тен 8-ке чедир Болгария Улус Республиканга албанның найыралдыг аян-чоруун кылган.

Чер-ле болгарга совет төлээлекчилерни чүректиң ханызындан уткуп-хүлээп ап турган чорук СЭКП биле БКП-ның арзаында, Совет Эвилели биле Болгарияның улустарының аразында чаңгыс эптиг, ак-дунма найыралдың быжыын көргүскен.

Чүректиң ханызындан, боттарының билчириниң болгаш көрген бүгү айтырыгларның талазы-биле долу чаңгыс турушту илереткен чугаалажыышкыннар болган. Ол айтырыглар дээрге пии чурт арзында харылзааларның айтырыглары боор турар.

Чугаалажыышкыннар үезинде болгар тала БКП-ның X съездизиниң айыткаа Болгарияның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң планнарын амыдыралга боттандырып, БКП ТК-ның декабрь (1972 ч.) пленумунуң шиитпирлерин күүседип турарының дугайында, күрүне база хөй-ниити органнарының ажыл-чорудулгаларының. БУР-нуң Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга идиг берип турар даштыкы политиктиг хемчеглериниң дугайын тодаргай дыңнаткан.

Партияның удуртулгазы-биле совет улустуң СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда коммунизм тургузуушкунунга, ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн быжыглаарынга, совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш угаан-бодал хөгжүлдезинге, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидеринге, социалистиг демократтыны болгаш совет хоойлу-дүрүмнү сайзыраңгайжыдарынга чедиишкиннериниң, бүгү күрүне аппаратының ажылының дугайын совет тала чугаалап берген.

Коммунизм тургузуушкунунга совет улустуң чедиишкиннерин, СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың социализмниң херээ болгаш тайбың дээш, бүгү делегейге антиимпериалистиг демиселди деткиир дээш Тайбың программазын боттандырып чорудар талазы-биле делегейге идепкейлиг болгаш чайгылыш чок ажыл-чорудулгазын болгар тала бедик-биле үнелээн. Совет күрүнениң ленинчи даштыкы политиказын боттандырып чорударынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң хууда улуг салыышкынын база демдеглээн.

Болгар-совет харылзааларга болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының кады ажылдажылгазынга хамаарышкан калбак айтырыгларны, а ол ышкаш делегейниң амгы байдалының чамдык чугула айтырыгларын чугаалажыышкыннар үезинде талалар көрген.

ССРЭ биле БУР-нуң арзында харылзаалар амгы үениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң кол-кол айтырыгларының талазы-биле, социализм база коммунизм тургузуушкунунуң айтырыгларының талазы-биле пии чурттуң партияларының база чазактарының туружунуң болгаш хөделиишкиннериниң долузу-биле дүгжүп турарын биле тайылбырлаттынарын талалар сеткил ханыышкынныг-биле демдеглээн.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле пии болгаш хөй-даа талалыг экономиктиг кады ажылдажылганы ханыладыр, социалистиг экономиктиг таарыштырылганың комплекстиг программазын боттандырарының херээнге күженишкиннериниң идепкейжидер күзелин талалар илереткен.

Социалистиг күрүнелерниң болгаш бүгү дем каттыштырылгазының үндезин эргеажыктарын ёзугаар социализм чурттарының ак-дунмалышкы эвилелин, чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын улам быжыглаарының чугулазын онзалап демдеглээн. Социалистиг дем каттыштырылгазының күрүнелериниң дугурушкан политиказы, оларның экономиктиг сырый кады ажылдажылгазы социализмниң делегейге туруштарын чайгылыш чокка быжыглаарынга идиглиг болур.

Социалистиг чурттарның чаңгыс эвин, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң болгаш антиимпериалистиг күштерни сандарадыр дээш кылып турар боттарының оралдажыышкынынга эң-не реакцыылыг империалистиг бөлүктер-биле холбашкан Кыдатта маочу бөлүктериниң антисоветтиг болгаш антисоциалистиг удуртулгазын пии тала буруу шапкан.

Сөөлгү үеде социалистиг күрүнелерниң боттуг политиказының, тайбыңга ынакшылдыг болгаш шын бодал күштериниң деткимчезиниң түңнелинде делегейниң дүшкүүрлүг байдалын улам чавырылдырарынга, күрүнелер арзынга харылзааларны экижидеринге идиг бээриниң таарымчалыг чаартылгаларының тургустунганын, Европа диите политиктиг байдалдың үндезини-биле өскерилгениң делегей айтырыгларын чугаалажып көрүп турар үеде демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Американың Каттышкан Штаттарынга аян-чоруу, а ол ышкаш ооң Франция Республиканың президентизи-биле ужуражыышкыны тайбыңк кожа-хелбээ догуннаашкынның ленинчи политиказының күжүнүң болгаш амыдыралчы чоруунуң чаа бадыткалдыг херечизи, бүгү-ниитиниң тайбыңын болгаш улустар арзынга кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге улуг салыышкын болган. Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында ССРЭ биле АКШ-тың арзынга чарганы хуусаа чок дугуржулга — ядролуг дайынның өөскүп болурунуң кыжаныышкынын эвээжедириниң база кедизинде барып уштаарының оруунга, делегейге айыыл чок чоруктуң боттуг магадылалының системазын тургузарынга чугула базым болган.

ССРЭ биле АКШ-тың ажылдап кылганы, күштүг ажыктаарындан ойталаарының болгаш ядролуг дайынның үнүп келириң болдурбазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырының принциптеринге каттыжарынга өске күрүнелерниң белен чоруу чер кырынга бүгү-ниитиниң айыыл чок чоруун болгаш быжыг тайбыңны хандырарынга онза чугула херек болурунга идегелин Совет Эвилели биле Болгария Улус Республика илергейлеп турар.

Тайбыңны болгаш Европаның улустарының айыыл чок чоруун быжыглаарының, Европа диите дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын ханыладырының оруу-биле моон-даа соңгаар чедиишкиннииг бүрүңгаарлаарының аргаларын таарымчалыг ажыглаарының эргежок чугулазын талалар демдеглээн. Олар маңаа холбаштыр бедик деңнелге совет-барыын-герман чугаалажыышкыннарының улуг ужур-дузалыг боор турарын база демдеглээн. ГФР биле Чехословакияның арзынга чедип алдынган дугуржулгага сеткил ханыышкынны илергейлеп, ук дугуржулга оларның арзынга харылзааларны долузу-биле шиитпирлеп, а ол ышкаш ГФР-ниң өске-даа социалистиг чурттар-биле харылзааларын чогумчударынга чаа аргаларны ажыдар деп көрген.

Талалар ГДР биле ГФР-ниң арзынга харылзаалар үндезиннериниң дугайында керээниң күштүг боор эгелээнииниң улуг ужур-дузазын демдеглээш, ол пии герман күрүнени КНО-га киирип алыр деп турарынга байыр чедирген. Совет Эвилели биле Болгария социалистиг дем каттыштырылга чурттарының Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды белеткээриниң херээнге чугула салыышкынын демдеглеп турар.

Олар чөвүлел хуралдың ажылының эгелээнин үнелевишаан, ооң чедиишкиннииг болурунга өске-даа социалистиг чурттар-биле кады идиг кылырынга, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче, Европага кайы-кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганы калбартырынче угланган күженишкинни үргүлчүлээриниң белени бадыткаан.

ССРЭ биле БУР Төп Европада чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырар дугайында ам болур чугаалажыышкыннар чугула ужур-дузалыг деп көрүп, ындыг чугаалажыышкыннарны ыяк белеткеп, үре-түңнелдиг эрттирери дээш туржуп турар. Чепсегленишкинниң кандыг-даа дүжүрүүшкүнү бүгү талаларның бир деӊ айыыл чок чоруун хандырарының принциптеринге үндезилеттинген турар ужурлуг.

Совет Эвилели биле Болгария Найырал, кады ажылдажылга болгаш боӊ-боттарынга дузалажылга дугайында Керээниң V чүүлүн удуртулга болдурбушаан, Балканга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаары дээш чайгылыш чок туржуп турар Европаның ол районунга тайбың ёзунуң кады ажылдажылгазын карбартырынга Болгария Улус Республиканың боттуг салыышкынын Совет Эвилели демдеглеп турар.

Вьетнам улустуң делегей байдалының ниитизи-биле чогумчалыг болурунга чугула ужур-дузалыг төөгүлүг тиилелгезин демдеглээш, ССРЭ биле БУР ВДР-ниң социализм тургузуушкунунга моон-даа соңгаар ак-дунма дузаламчыны көргүзер, Париж дугуржулгазын чайгылыш чок күүседиринге, Индий-Кыдатка тайбыңны тургузарынга идиг бээр шиитпирлиин талалар бадыткаан.

Талалар Чоокку Чөөн чүкте дүшкүүрлүг чорукка сагыш човаашкынын илередип, ол девискээрде, дайын одаан КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң сураглыг резолюциязынга үндезилээш, дүрген узуткаарының эргежок чугулазын демдеглээн.

Ядролуг чепсегленишкинбиле катай-хаара чепсегленишкинни делегейниң шынгыы контролю-биле бүгү-нииити болгаш бүрүнү-биле дүжүрери дээш турушпушаан, ССРЭ биле БУР, чепсегленишкинни дүжүрериниң дугайында Бүгү-делегей конференциязынга херек кырында белеткел талазы-биле ажылды идепкейжидерин саналдап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның албан ужуруна аян-чоруу, ооң БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков-биле чугаалажыышкыннары совет болгаш болгар улустар арзынга ак-дунма ёзузунуң найыралын улам быжыглаарынга идиг боор, ССРЭ биле БУР-нуң, бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының эрге-ажыктарынга таарыжыр дээрзинге бүзүрелин талалар илереткен.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневтиң Кубага баарының дугайында

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Куба Республиканың Революстуг чазааның Премьер-Министри эш Фидель Кастро Рустуң чалааның өөрүп четтиришкин-биле хүлээп алган болгаш ооң Куба Республикага найыралдың аян-чоруу бо чылдың декабрьда — 1974 чылдың январьда болур.

Н. В. ПОДГОРНЫЙ МОСКВАДА ЧАНЫП КЕЛГЕН

СЭКП Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның Болгария Улус Республиканга албанның найыралчы аян-чоруу доозулган. Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң болгаш чазааның чалаазын ёзугаар ол аңаа чораан.

ССРЭ-ниң болгаш Болгарияның күрүне туктары-биле шиметтинген София аэродромунга Н. В. Подгорныйны БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Болгарияның Чер-ажылдыг Улусчу эвилелиниң секретары, Ада-чурт фронтузунуң Национал чөвүлелиниң Даргазы Г. Трайков, БКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, Болгарияның партиязының болгаш күрүнезиниң өске-даа удуртукчулары үдээн. Үдекчилерниң арзынга ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский биле БУР-нуң ССРЭ-де элчини Д. Жулев олар база келген.

Совет аалчыларны үдээр дээш болгар найысылалдың хөй санныг чурттакчылары аэродромга келген.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне гимннерин күүсеткен. Н. В. Подгорный биле Т. Живков хүндүлел таңнылының чыскаалының баары-биле эрткен.

Совет аалчылар болгар оңнуктер-биле чүректиң ханызындан байырлажып чарылган. «ИЛ-62» самолёт Москваже угландыр ужудупкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Н. В. Подгорный Софиядан Москвада ээп келген. Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш чазааның чалаазын ёзугаар ак-дуңма чуртка албанның найыралчы аян-чоруун ол кылып чораан.

Н. В. Подгорныйны үдеп чораан кижилер — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов, Коми АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. А. Безносов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов олар база Москвада ээп келген.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромга Н. В. Подгорныйны эштер Ю. В. Андропов, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары М. А. Яснов биле В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары А. П. Шитиков биле Я. С. Насриддинова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлери Б. П. Бугаев, Н. А. Щелоков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазы Л. Н. Смирнов, ССРЭ-ниң чиңгине прокурору Р. А. Руденко, ССРЭ-ниң министрлериниң бирги оралакчылары В. В. Кузнецов, Н. И. Якубовский, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизиниң бирги оралакчызы О. Б. Рахманин, «Известия» солуннуң кол редактору Л. Н. Толкунов болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан.

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ДАМАСК. (СЭТА). Сирияда совет элчин чери СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко баштаан совет партия-чазак делегациязының алдары дээш хүлээп алыышкын тургускан.

Араб социалистиг чаартылга партияның Сирия удуртулгазының секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж, Премьер-Министрниң оралакчызы, даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам, министрлер, демшилгелиг национал фронтунуң Төп удуртулгазының, Араб социалистиг чаартылга партияның удуртулгазының кежигүннери болгаш албанның өске-даа кижилери олурушкан.

А. П. Кириленко биле М. Дж. Баджбудж олар чугаалар солушкан.

ДАМАСК. (СЭТА). Совет партия-чазак делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленконуң болгаш Араб социалистиг чаартылга партияның Чиңгине секретарының оралакчызы Абдалла Ахмарның арзынга ужуражыышкын болган.

Күш-ажылчы улуг тиилелгези-биле — Евфрат хемниң унун боопканы-биле болгаш Евфраттың гидроэнергетиктиг комплекизиниң тудуунуң бирги чадазын чедиишкинниг доосканы-биле холбаштыр сирия улуска болгаш Араб социалистиг чаартылга партияның удуртулгазынга беседа үезинде А. П. Кириленко байыр чедирген.

Янзы-бүрү адырлар аайы-биле Сирия Араб Республиканга көргүзүп турар дузаламчызы дээш Абдалла Ахмар бодунуң ээлчээнге Совет Эвилелинге улуу-биле өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Ужуражыышкын чылыг, найыралчы байдалга эрткен.

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

Тоску беш чылдың шиитпирлиг, үшкү чылының баштайгы чартыы доозулган. Ынчангаш коллектив бүрүзүнүң кылган ажылының түңнелин үндүрүп, ооң чедиишкиннигдаа база четпес-даа талаларын хандыр анализтеп, моон соңгаарғы сорулгаларны айыткан.

Чоокта чаа СЭКП Өвүр райкомунуң бюрозу мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир талазы-биле ажыл-агыйларның, хойжу бригадаларның база сүт-бараан фермаларының арзынга бирги чартык чылда социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрген. Ажыл-агыйлар арзынга «Кызыл тук» колхоз (даргазы С. Ооржак, партия организациязының секретары Д. Комбу, кивээ Советтиң күүскомунуң даргазы Д. Дагбыш) алган. Ол ажыл-агыйга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун болгаш 300 рубльдиң акша шаңналын тывыскан.

Хойжу бригадалар арзынга чарышка «Кызыл тук» колхозтуң Кан-Тейде хойжу бригадазы (бригадири Д. Очур) бедик көргүзүглерлиг болган. Ынчангаш ол бригадага СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун хевээр арттырган болгаш 75 рубльдиң шаңналын тывыскан.

Сүттү бүдүрер планын 137 хуу, а күрүнеге садарын 125 хуу күүсеткен, база олла колхозтуң Чараш-Дыт сүт-бараан фермазы чарышка тиилекчи болуп, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир вымпели-биле шаңнаткан. Үстүнде чижектерден алырга бо чылдың бирги чартыында «Кызыл тук» колхозтуң ажыл-ишчилери эрес-шудургу ажылдааш, бүгү талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алганы тодаргай-дыр.

СЭКП Өвүр райкомунуң олла бюрозунга районнуң бүдүрүлге коллективтериниң бирги чартык чылда чарыжының түңнелин үндүрген. Аңаа бирги черни районда тудугсептелге участогу (начальниги И. Түвекей, партия эге организациязының секретары С. Канчыыр-оол, профэвилелиниң местком даргазы О. Дыртый-оол) алган. Ол коллективке партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун база 150 рубльдиң акша шаңналын тывыскан.

ЧАРЫШ—ШИМЧЕДИКЧИ КҮШ

Социалистиг чарыш — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш кижилерни күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидеринге улуг ужур-дузалыг боор турар. Ынчангаш Кызылда туүйбу заводунуң партия организациязы социалистиг чарышты канчаар организастап турарының дугайын бижиир бодай-дыр мен.

Социалистиг чарышты партия организациязы, администрация болгаш профэвилел комитеди-биле кады «Социалистиг чарышты организастаарының улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дууштур организастап, оон нептеренгей дээштиг болурунче кол кичээнгейни салып турар. Заводтуң чылда планын, алган хүлээлгезин, чарыштың негелделерин, ооң ай, кварталда канчаар күүсеттинип турарын бижээш, көскү черлерде аскылаан. Чүнү кылырын, чүнү кылып алганын, кымның канчалдыр ажылдап турарын кижи бүрүзү оон билип алыр. Чарыштың негелделерин, ооң күүсеттинип турарын чарышка кандыг бригада, звенонуң тиилеп, чыдып каап турарын, көскү агитацияны ажыглап, анаа көргүзерге, бо чорук чарыштың дээштиин, ооң көскү нептеренгей болурун хандырар боор-дур.

Бистиң заводта бригадалар, звенолар боттарының аразында дөгере чарыштыг. Оон түңнелдерин декада аайы-биле база ай төнчүзүнде үндүрүп турар бис. Социалистиг чарыштың түңнелинде тиилекчи болган бригадаларга, звеноларга, тус-тус кижилерге шилчиир кызыл туктарны, вымпелдерни, өртектиг шаңналдарны тыпсыры бисте чаңчыл апарган. Эң дээре көргүзүглүг болган мурнакчыларны хүндүлел бижиктер-биле шаңнап, Хүндүлел самбыразынга оон чуруун азып, хүндүлел дептеринге ону киир бижип, аас шаңналын чедирип турар бис. Бо чорук ажылчыннарның моральдыг болгаш материалдыг сонуургалын бедидип, күш-ажылчы хей-аъдын улам көдүрүп турары билдингир. Ынчангаш социалистиг чарыш бисте чыл келген тудум-на улам нептереп, оон дээштии улам калбарып турар. Бо чорук заводтуң чыл планын күүсединге база пландан ажыр 700 муң туүйбуну бүдүреринге чугула рольду ойнаар ужурлуг.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириппишаан, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында алган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш бистиң заводтуң ажылчыннары эвээш эвес күш-ажылчы чедиишкиннерни бо хүннерде чедип алган. Бирги чартык чылдың түңнелдери—алган социалистиг хүлээлгелерин бистиң ажылчыннарывыстың чедиишкинниг күүседип турарын көргүзүп турар.

Партийжи амыдырал

Завод туүйбу бүдүрериниң планын 103,4 хуу күүсеткен, азы 323 муң туүйбуну пландан ажыр бүдүрген. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, 458 муң хөй болуп турар. Продукция сайгарар талазы-биле планын завод 102,7 хуу күүседип, 15 муң рубльдиң продукциязын пландан ажыр берген.

Хептекчилер бригадазының аразындан социалистиг чарышка бирги черни Макшановтуң бригадазы алган. Черепановтуң бригадазы база-ла олардан чыда калбайн турар.

Эрткен беш айларның дургузунда Макшановтуң бригадазы бирги черни үш катап, а Черепановтуң ийи катап ээлээн. Амгы үеде Черепановтуң бригадазы ай дургузунда мурнап чоруп тургаш, сөөлгү үш хонукта Макшановтуң бригадазындан озалдай хона берген.

Ол ышкаш Багровтуң хептекчилер бригадазы беш ай дургузунда үргүлчү бирги черни ээлеп, 1 млн. 212 муң туүйбуну хептээр турган, 1 млн. 564 муңну кыйган. А Зверевааның бригадазы 1 млн. 239 муң туүйбуну, а Анатолий Бычковтуң бригадазы 1 млн. 50 муңнуң орнунга 1 млн. 237 муң туүйбуну бүдүрген.

Бригада бүрүзүнүң алган планының күүселдезиниң канчаар чорун турарының дугайын хынап, ол дугайын партия, профэвилел организациялары көргүзүглер болгаш рекордтар самбыразынга доктаамал көргүзүп турар. Көскү агитацияның ол хевири бригада болгаш звено бүрүзүнүң көрүнчүү апарган.

Коллективтиң иштинден кайы-бир ажылчын коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алган болза, профэвилел комитединиң хуралын чыылдыргаш, ол атты анаа тыпсыр. Бо чылын 25 кижиге ол атты тывыскан болгаш 23 кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты ажыл-херээ-биле бадыткаан. Социалистиг чарышты мындыг янзылыг организастап турарывыстан бистиң заводувус хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи болуп, чылдан чылче бедик көргүзүглерни чедип ап турар апарган.

Чедиишкиннер-биле кады бисте четпестер, ам-даа кылыр чүүлдер эвээш эвес. Чыл эгезинде бистиң завод Кызыл-Мажалыктың туүйбу заводун социалистиг чарышка кыйгырган. А бистиң ажылчыннарывыс ол заводтуң бо хүннерде канчаар ажылдап турарының дугайында чүнү-даа билбес. Бо үеге чедир ийи заводтуң ажыл-чорудулгазының дугайын түңнеп көргүзер көргүзүг самбыразы ам-даа кылдынмаан. Ийи заводтуң чарыжының түңнелин ай, квартал аайы-биле түңнеп, көргүзүп турар чүве болза, ол бистиң ажылывыска улуг дузаны чедирер ийик.

Социалистиг чарышты организастаарынга кол чүүл болза, мурнакчы дуржулганы нептередири болур. А бистиң заводта ону чедир кылбайн турар. Оон ыңай ажылчыннарның күш-ажылчы идепкейин бедидеринге чугула чүүл оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары болгай. Мооң мурнунда столовая дыштаныр хүннерде ажылдавас турган. Ажылды эде тургусканывыс түңнелинде, столовая суббота болгаш воскресенье хүннеринде 9 шакка чедир ажылдаар апарган. Бо база-ла ажылга идиглиг, ажыктыг болуп турар.

Бо хүннерге чедир бистиң заводта баш таарыыр чер, библиотека, эмчи пунктузу чок. Ону чедип алыр дээш тускай хемчеглерни ап турар бис. Заводтуң профэвилел комитеди дүнеки ээлчегде ажылдап турар кижилерни халас чемгерип турар. Доозун-довурактыг болгаш хоралыг газтарны эвээжедир хемчеглер, техниканың айыыл чок чоруу дээш, өске-даа ажылдар хайгааралда алдынган.

Бистиң коллективтиң мурнунда амгы хүннерде кол сорулга — чылдың ийиги чартыында алган хүлээлгевисти күүседири. Ону ажыр күүседип болур аргалар болгаш курлавырлар бисте бар.

Социалистиг чарышты улам дээштиг организастап, аңаа партийжи удуртулганы моон соңгаар ам-даа күштелдирер бис.

Л. ТУРМАНОВА,
партия эге организациязының секретары.

Николай Исаевич Петенев Сарыг-Септиң амыдырал хандырылга комбинадының чазанылга цегинде ажылдап турар. Бешки разрядтың тергиин дээн ол чазаныкчызы бүдүрүлге онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип, бедик шынарлыг ныгларны бүдүрүп турар. Ол ажылгыр кижини ооң коллективи хүндүлээр.

ЧУРУКТА: Н. И. ПЕТЕНЕВ.

С. ФЕОНТИСТОВТУҢ фотозу.

ЗАВОДТУҢ ҮЛҮҮ

ЧУРУКТА: Кызылдың сүт заводунуң мурнакчы ажылчыны Дина Сухееваның чалаң сүт кудар цехте ажылдап турары. Ол технологтуг дерилгениң дузазы-биле ээлчегде сүт саваалаар үлүүн 175—200 хуу чедирип турар. Бо ажылчын бүдүрүлгеде коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Тоску беш чылдың бо шиитпирлиг чылында Кызыл хоорайның сүт заводу хүлээп алган планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш чылдың эгезинден бээр эки көргүзүглерни чедип ап келген. Бүдүрүлгеде боттандырып турар техниктиг чаартылгалар, ажыглалга киирилгэн технологтуг шугумнар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дузалап турар. Заводтуң цехтерин ажылчын күжү-биле хандырары, ажылды шын организастаары база чедип алдынган.

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче угланган шак ындыг хемчеглерни боттандырганының түңнелинде бирги чартык чылда планнар, хүлээлгелер күүселдези багай эвес болган. Сүт заводунуң ажыл-ишчилери алды айларда 2 миллион 110 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп үндүрер сорулгалыг. Олар бо даалганы 2 млн. 288 муң рубльге азы 108,4 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 178 муң рубльдиң продукциязын белеткээн. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге продукция бүдүрериниң нийти өзүлдези 14 хуу болган.

Продукция сайгарылгазында база эки базымнар бар. Чартык чылда 2 млн. 110 муң рубльдиң продукциязын сайгарар план 2 млн. 207 муң рубльге күүсеттинген. Планнаанындан 91 муң рубльдиң продукциязын ажыр саарган. 1972 чылдың алды айлары-биле деңнештир алырга, продукция сайгарылгазы 7 хуу өзүлделиг болган.

Цехтер аразының социалистиг чарыжынга организастыг болгаш идепкейлиг киржип турар саржаг цеги эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Ол цехтиң ажылчыннарындан чылдагаан чок ажыл шагы үскен чаңгыс-даа кижи чок болган. Ажылчын база инженер-техниктиг ажылдакчы бүрүзүнүң сагыш-бодалы күрүне планнарын ажыр күүсединче угланган. Ол цехтиң бригадири Нина Игольникова чарышты дээштиг кылдыр организастап шыдаан. Ынчангаш 220 тонна бедик шынарлыг мал саржаа белеткээриниң планын олар 297 тонна кылдыр, азы 133 хуу күүсеткен.

Заводтуң цехтеринде сүт кударының технологтуг шугумун тургузуп турар. Ол ажылды «Сибирьтехмонтаж-тың» Олег Гривенко удурткан бригадазы шалыпкын боттандырып, ол шугумну июль айның төнчүзүнде ажыглалга киирерин хүлээнген. Бо деригге ажыглалга кире бээрге, чаңгыс шакта 6 муң кезек доңгага сүт кудуп четтигиптер апаар.

Оон аңгыда ажыл-агыйлардан кирген сүттү кудуп саваалаар иштиир үш улуг саваны немей тургускан. Ол савааларга хары угда 18 тонна сүттү кудар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Ооң ачызында саржаг бүдүрери эрткен чылдың бирги чартыының түңнели-биле деңнээрге 37 хуу өскен.

Т. ЧЕРНОВА,
Кызылдың сүт заводунуң директору.

Малчыннар Наадымынга уткуштур

ЭРТЕНГИ СЕРИИНДЕ

Хойжу Дара шагда-ла, чайгы даң мөңгүннеллир хаялап олурда-ла, тура халаан. Кодан хоюн агы-каңгылыг, изиг оъттуг одарже кадарып үнген.

Хойжу Дондуп Дара Инек-Даш чайлааның үстүү дужунда борбак тей кырынга харап олур. Ынчан аңаа чеде бердим. Ол тейниң артын-иштин долгандыр арбын хою чаптылып оъттап чор...

Хойжунуң чымыштыг ижи-биле доңнашкан баштайгы хүнүнден бээр сес чылдар эрткен. Бо аразында соок кышты, когурумнуг часты, кааң-халыын изиг чайны чаңгыс эвес удаа көрген. Ынчалза-даа бодунга таварышкан бергелерни быжыг-турушту-биле ажып эртип келген.

— Хойнуң эки оъттаар үези бо болдур ийин—деп, ол чугаалады.— Оон чаптылып оъттаан хойларынче көргүлей-дир.— Эртенги болгаш кежээки сериинни ажыглап, малды эки кадарар херек.

Мен ынчангаш даң хаязында турар кижи мен. Кежээ база имир дүшкүже одарладыр. Хойларым аав семис болур.

— Чыл санында-ла малыарның баш санын өстүрүп, ооң чаш төлүн онча-менди доруктуруп турар-дыр силер. Ооң чажыды чүде ирги?— деп, хойжудан айтырдым.

Дондуп Арапчаевич бодан-майн-даа чугаалады:

— Менде ындыг-ла улуг арга-дуржулга-даа чок ийин. Ынчалзажок бо ажылдың алыс «сүүзүнүн» биле бердим. Малчын кижи онаашкан ажыл-херээнге харысалгалыг, кызымак болур болза, чыл бүрүде эки түңнелди чедип ап болур чүве-дир. Мээң ажыткан чажыдым ол. Оон өске билдинмес кандыг-даа чүве чок.

Хойжунуң ол бодалы чөптүг. Ол чыл санында-ла бедик көргүзүглерни чүгле кызымак күш-ажылының түңнелинде чедип ап келген.

Бо чылгы көргүзүүнүң дугайында ол мынча диди:

— Кырый берген хойлар чүве. Ынчангаш кыштан база бергедеп аштылар. А мен кызып-кылайып тургаш, боларның баш санын хоратпадым. Улгаткан хойлардан ынча хураган алыры белен эвес болдур ийин. Маңаа мергежил херек апаар.

Ооң соонда Дондуп Арапчаевич мээң айтырыымга мынча диди:

— Республиканың малчыннар Наадымынга чылдың киржир кижи мен. Бо чылын база-ла ол эргени чедип алыр дээш, кызып ажылдап тур мен.

Хүн биче дүъш четкелек чорда, кадарчының хойлары девээлиг арыгже кирип келди.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу Дондуп Арапчаевич Дара бодунуң эрес-шудургу күш-ажылы-биле нийтиниң малын ынчаар азырап, өстүрүп чоруур.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

КӨДҮРЛҮҮШКҮН

КОЛХОЗТАР ынчан бут кырынга быжыгып тургалак үе чүве... Бай-Тайгага сургакчылап чорааш, Тээли, Дөң-Терек, Бай-Тал, Кызыл-Даг, Шуй ынчаар чоргулаарга районнуң географтыг байдалы шору билдине бээр турду. Зоотехник Ондар-оол-биле кады малчыннар коданнарынга чорып хүнзээш, кежээ Тээлиге чедип кээр сорулгалыг дедир ээп кел чораан бис.

— Ээр-Хавакта хой кадарчызының аалы бар. Оода аңаа чедип алза!—дээш, эжим шыгырт турупкан аъдының төрепчизин даддыраддыр тепсеңгиледи. Мээң аъдым база-ла турупкан.

— Хо-ог, хо-ог!— кылдыр ынаар-ла бир черде ыт караңгыны өттүр ээргени дыңналды. Олче илгидип чорупла кагдывыс. Ол-ла чораан, чаңгыс өгге чедип келдивис.

— Экии, Иргит! Сээң Калдарааң мени таныв кагды, а эжимче туралаксап тур—деп, зоотехник чугаалады.

Өгге кирип кээривиске, имистелчек дең чырып тур. Өг дадылап турганы илдең. Аныяк херээжен кижи кылып орган бир-ле чүвезин салып кагды. Ийи бичии оол орун кырында олурлар. Иргит боду балдызын тудкаш, дашкаар үнду, кадай ыяш чээргенней берди...

Элээн орайтаан. Өгнүң ээзи санал катты:

— Аът-хөлү турупкан улус кана ынчап чоруур силер, хонуңар. Мээң силерден айтырар дээн чүвем-даа бар. Чүүлдүг бе?

Ол аалга хондувус. Кежээ чугаа-соот хөй болган.

БО ЧЫЛДЫҢ апрель 11-де солуң, сеткүүл болгаш чагаалар барбазында доллур дыгып алган көк шинельдиг почтальон соңгам баары-биле эрте хонду. Дораан-на почта хааржаанга бардым. «Шын» солуннуң бирги арнында «Ийи районнуң чарыштыг фермаларында» деп рубриканың адаанда «Ээр-Хавакта», «Бижиктиг Хаяда» деп дужаашкак эгелер чор. «Ээр-Хавакта» деп эгени номчуй бээримге, ээрби чыл бурунгаар зоотехник Ондар-оол-биле кадарчы Иргиттиң өөнге хонган черивис ол болду. Солунда бижип турары-биле алырга, ында ам сүт-бараан фермазы бар, ол республикада мурнакчы коллективтерниң санында кирип турар. «Ол черге ам бир барып көрзе» деп бодадым.

Бай-Тайгаже сургакчылаар шинзылга кармактапкаш, улустуң баштактанып адаары «чазактың саралазын» хөгелепкеш, Тээли суурга халдып чедип келдим. Район төвүнге каш-ла минута болгаш, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак фермазынче хаптым. Чээрби чыл мурнунда ээн хову турган Ээр-Хавак ам сууржугаш апарып-тыр. Амгы үениң чуртталга бажыңнары, мал кажаалары кожа-кожа тургулапкан. Биеэ бир Ондар-оол биле кады чоруур үевисте Иргиттиң өөнүң иштин имистеддир чырыдып турган керосин лампазын ам Ильичиниң лампазы солаан. Ферма коллективи чайлаглап көже берген болза-даа Ээр-Хавак суур аянныг чараш көстүп турду. Чээрби чыл мурнунда Иргиттиң өө кааа турганын тып чададым. Черниң бүдүш-шинчизи көңгүс чаартынган. Ынчангаш чаңгыс өг орну черни хамаан чок, оон улуг-даа чүүлдү катап сактыры берге болду.

Ферманың чайлаа ам Хемчик хемниң эриинде, Барыын-Хемчик-биле аргыжар улуг оруктуң хажызында, көвүргү чанында турар. Бодавыже, ол черни чайлагга таарзыры ылап деп көргеш, шилип алганы чугаажок. Саар инектерни хемни өрү-даа, куду-даа кадарып одарладыр. Ферма ол черге майның 22-де кээп чайлаглап турумчаан. Саггаан сүттүң көвүдеп турарын ында партия эге организациязының секретары Сарыг-Тараа Хүрен-ооловна Иргит чугаалаай-дыр.

— Чайлаглап көжервис мурнунда хүнде ортумаа-биле тос чүс килограммдан өрү, бир тонна чедир сүттү саап ап турдувус. Ам хүнде саап турар сүдүвүс ийи тонна ажып тур.

Моон алгаш көөрге, ферма коллективи чайгы одарны чөп ажыглап турары илдең. Сүт саалдазын көвүдедир сорулга-биле хүндүскү кадат одарладыышкынындан аңгыда, дүне сериин үеде саар инектерни одарладырын база организастаан. Ынчангаш эртенги-даа, кежээки-даа саалда элбек сүттү берип турар.

Сарыг-Тараа Хүрен-ооловна Иргит ферма чүнүң күселиби-ле хожудангайларның саанындан үнгеш, канчап мурнакчыларның одуруунче кире бергенинин дугайын далаш чок, бодамчалыг мынчаар тайылбырлаан:

— Мен бодаарымга, кол чүүлдерниң бирээзи кижилерниң ажылга харысалгазының бедээнинде. Мал чеми белеткээрин ап кээрээ. Мурнунда ону чүгле ол талазы-биле ажылдаар бригаданың херээ кылдыр көрүп турган. Эрткен чылын мал чемин, ылаңгыя сигенни белеткээринге ферма коллективи, ооң кежигүннери шуут киришкен. Оон түңнелинде малдың бедүүн чеми сиген, саваң база мал чеми тараа четчири-биле белеткеттинген. Маңаа мал чемин шын ажыглап, камныг чарыгдап турарывысты база немээр херек. Ынчангаш саган сүдүвүс чайын-даа, кыжын-даа кызырылбас апарган. Бистиң чүгээр диртип саваады бергенивистиң бир кол чүүлү — мал чеминиң четчиринде.

Секретарьның чугаазы шын. «Инектиң сүдү — дылында» дээр болгай. Ол болза четчир чем херек дээни-дир. Ол чугааны бистиң бо хүннервисте мынчаар чаартып алган: «Инектиң сүдү дылында, саанчының холунда». Бо база шын-дыр. Хөй сүттү саап алырынга четчир чем, уран хол, организакчы чорук херек.

Ажыл-херек дугайын чугаалажып олурувуста, секретарь демги сөстеринге мындыг немелдени киирди:

— Чарыш база идиг бээр болдур ийин. Бис Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазы-биле чарыштыг бис. Оон аңгыда ферманың тус-тус саанчылары база аразында чарыштыг.

Ферма бурунгаар шураашкынны кылырынга чүү чүве идиг бергенил дээрзин ам түңнеп болур. Ол дээрге четчир чем-суур, кызымаккай күш-ажыл болгаш чарыш.

ХӨЙ сан-чурагайлар шала чалгаараңчыг дээр болгай. Ынчалза-даа ол чамдыкта эргежок чугула апаар. Сан-чурагайны дүүн каан политика дээр ужуру-даа ында. Ээр-Хавак сүт-бараан фермазы мурнунда чылдарда хожудангай коллективтерниң бирээзи турган. Ук ферма тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында бурунгаар шураашкынны кылганын сан-чурагайның дузазы-биле көргүзүп болур. Бир эвес ферма эрткен чылдың беш айларында нийтизи-биле 129 тонна сүттү саап алган болза, бо чылын ону 174 тонна чедирген азы 45 тонна сүттү эрткен чылгызындан хөйнү бүдүрген. Ол ышкаш сүттү садары көвүдээниин онаалап демдеглээр херек. Чижээ, ферма 1972 чылдың беш айларында күрүнеге 75 тонна сүттү саткан турган, а бо чылдың беш айларында саткан сүттүң хемчээли 139 тонна четкен азы 64 тонна сүт немей саттынган. Бо дээрге база улуг шураашкын-дыр.

Ооң-биле кады сүт бүдүреринде чедип алдынган өске-даа чүүлдерни демдеглээри чугула. Чижээ, сүттүң бараанныы эрткен чылын 66,7 хуу турганындан 80 хуу чедир бедээн. Ылаңгыя сүттүң үскүрү көвүдээн. Ону чедип алганы дээш ферманың саанчылары немелде төлевирни алган.

СҮТТҮ бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдединге мурнакчылар улуг рольдуг болуп турар. Коммунист Мандыт Ыыра Монгушовна баштаан мурнакчы саанчылар Салчак Севилбаа, Роза Билчей, Александра Билчей, Чечек Чанзан, Караш Салчак, Бипиш Донгак, Борбаш Куулар, Сержиң Күжүгет, Бады Иргит олар бо чылдың беш айларының дургузунда саап турар бөлүк инектериндең (оларның кайызында-даа 16 инекти быжыглаан) 12-ден 16 тонна 600 кг чедир сүттү саап алган. Ылаңгыя Мандыт Ыыра Монгушовна бөлүк инектериндең 16 тонна 619 кг сүттү саап алгаш, саанчылар аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Комсомолчу-аныяктарның Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының ажыл-ишчи чедиишкиннериниң бир үндезини болза, ук коллективте коммунистер кол өзек болуп турары. Ферма эргелекчизи Матпак Салчакович Норбу, партия эге организациязының секретары С. Х. Иргит, коммунист саанчылар Борбаш Куулар, Чылбак Хертек, Роза Билчей, Караш Сагды, Донгак Бипиш, Сагды Бады, Көк Салчак олар өске эш-өөрүнге боттарының үлегер-чижээн көргүзүп турар. Партия эге организациязында 14 коммунист болгаш партия кежигүнүнге 3 кандидат бактаап, коллективтиң кол өзээ боор турар.

Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективиниң саанчылары кожазы Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң Бижиктиг-Хая фермазы-биле чаржып турар. Ээр-хавакчылар чарыштыг кожаларынга аалдап баргаш, ол районнуң саанчыларының Бижиктиг-Хаяга болуп эрткен чыыжынга киришкен. Ферманың коллективи кожаларынга кээп бот-тывызыгыр артистерниң концертин база көргүскен.

Коллективтиң бодунда социалистиг чарышты боттуг организастаан, тодаргайлаарга, шилчиир туктугаштарны болгаш акша шаңналдарын чарыштың тиилекчилеринге тывысып, материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзүп турар. Ооң ачызы-биле ферманың көргүзүү өрүлеп, ында ажыл-ишчилерниң материалдыг байдалы экижип, культурлуг деңнели бедип турар.

Ээр-хавакчыларның чедиишкинниг ажыл-ижин мактавышаан, оларның чедир шиитпирлевейн турар чүүлдерин айытса чогуур. Эң четпес чүүл болза, фермада хөй күш үнер ажылдарны, ылаңгыя инек саарын механизаставаны болур. Бо чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, бүдүрүп турар продукцияның бот-үнезин чиигединге шаптыктап, харын ону аартадып турар. Фермада сүт бүдүрери эрткен чылдың беш айларында бо чылгызындан ыракта куду турганың үстүнде чугаалаан болгай бис. Ынчалза-даа центнер сүттү бүдүреринге үнген чарыгдал энир чылгызындан кызырлыр хамаан чок, харын көвүдээн. Чижээ, 1972 чылдың беш айларында центнер сүттүң бот-үнези 30 рубль 25 көпеек турган, а бо чылын ол 35 рубль 74 көпеек кылдыр улгады берген. Чүге? Продуктулуг малга чем бээрин көвүдеткеш, хөй күш үнер ажылдарны: чемгерилдени, ажаалданы база саалданы механизаставаны — үнген чарыгдалды дуглап шыдаванындан бүдүрген продукцияның бот-үнези аартааны ол. Ферманы механизастаарынче чүткүл кошкак. Маңаа хамаарыштыр чаңгыс чижек. «УДС-3» деп «Курган сельхозмаш» заводка кылган савалда тургузулгазын бо чылын чайлаглаашкын эгелээри билек, ферманың девискээринде эккелген, ону тургуспаан.

Ферманың продуктулуг малының уксаазы экижээн (ында симментал инектерни өстүрүп турар), кижилерниң күш-ажылчы идепкейи бедээн үеде мал ажылын хөгжүдериниң амгы үедеги технологиязын боттандырары, ылаңгыя механизацияны ажыглаары хөгжүлдеге, көдүрлүүшкүнге улуг идигни бээр. Бо дугайын совхозтуң дирекция чери (эш О. Ч. Кара-Донгак), партия организациязы (партком секретары эш Х. Б. Виче-оол), мал ажылының тускай эртемниглери хүн айтырыындан кажан-даа дүжүрбес ужурлуг.

С. ТАМБА,
«Шынның» тускай корр.

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААН

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу 1972 чылда күрүнеге 31 тонна дүк садар планын 102 хууга күүседип, бир хойга онаалтыр ортумаа-биле 2,2 кг дүктү кыргып алган. Бо дээрге каш чылдар мурнунда турганынга деңнээрге, колхоз дүк бүдүрер талазы-биле бурунгаар базымны кылганы ол. Ажыл-агый 1973 чылда бар аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, 33 тонна дүктү күрүнеге садарын хүлээнген. Азы 11.343 баш хойнуң бирээзинден-не ортумаа-биле 2,5 кг дүктү кыргып алыры планнаттынган.

Колхозтуң төп кыргылда пунктузунда ажыл бо хүннерде хайнышкынныг. Май 12-ден июнь 30-те чедир 7.233 баш хой кыргыттынган болгаш 11.500 кг дүк алдынган. Бир башка онаалтыр баштайгы «дүжүт» ортумаа-биле 1.590 грамм болган. Колхоз нарын дүктүг хойларның кыргылдазынче эгелеп кирбээн. Амдыызында бир башка онаалтыр хойжулар С. Монгуш, Х. Дазар-оол, О. Өнер-оол, О. Арыжык, О. Байыр-оол олар 2,1—2,5 кг чедир дүктү кыргып ап, хүлээлгелерин күүседип шыдаан. Кыргылданың эрткен айында хойларны колдуунда аралап кыргылырын организастап келген.

Кыргылда пунктузунуң эргелекчизи, Ийме кодээ Советиниң депутады Ондар Назыт-Доржу ажылды эки организастаарын чедип алган. Оон түңнелинде ажыл-агый чартык чылда күрүнеге 8 тонна дүк дужаар планын 13.200 кг. азы 160 хуу күүседипкен.

Колхозтуң төп кыргылда пунктузунда электриктиг 18 хачы ажылдап турар. Ында мергежилдиг кыргыкчыларны тургускан. Дуржулгалыг кыргынчы Ховалыг Чигжит ажылдың баштайгы хүнүнден-не мурнакчыларның одуруунга киргеш, 22 ажыл хүнүнде 372 баш хойдан 753 кг дүктү эки шынарлыг кыргып, ажыл төлевиринге 145 рубльди алган. Чарыштың ийиги черин ээлээн аныяк кыргыкчы Сат Күнзээш ол-ла үеде 342 хойну кыргып, 685 кг дүктү дужаагаш, ажыл төлевиринге 137 рубльди алган.

Күш-ажылче кижилерни улам сорук киирер дээш кыргылдага ажыл төлевирин бедиткени ажыктыг болган.

О. АРАКЧАА.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ ЧАНЫП КЕЛГЕН

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыкова баштаткан совет делегация июль 8-те Москвага ээп чанып келген.

Делегация Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажыл-лажылга айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хуралга киржип чораан.

М. С. Соломенцев Улан-Удэден үнүпкен

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). Бурят АССР-ниң тургустунганының 50 чылының байырлалынга холбаштыр ында чоруп турар СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев республиканың юбилейинге алдар кылдыр Улан-Удэде ажыткан Бурят АССР-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге болгаш ужар чүүл заводунга чораан. Автономнуг республиканың партия-ажыл-агый активи-биле ол ужурашкан.

М. С. Соломенцев июль сесте Улан-Удэден чорупкан.

ТӨЛЭЭЛЕРНИҢ МОСКВАЖЕ ҮНҮПКЕНИ

ХАНОЙ. (СЭТА). ВАЧП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуанга болгаш ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министри Фам Ван Донгка баштаткан Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазааның төлээлери СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң чазааның чалаанын ёзугаар албан ёзузунуң вайырлалчы аян-чоруун кылып, Ханойдан Совет Эвилелинче июль сесте ужудуп үнүпкен.

Төлээлерниң составында ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң чазааның Премьер-Министриниң оралакчызы Ле Тхань Нги, ВАЧП ТК-ның кежигүнү, ВДР-ниң ССРЭ-де элчини Во Тхук Донг, министр, ВДР-ниң Күрүнениң план комитединиң даргазының оралакчызы Нгуен Ван Кха, ВДР-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Нгуен Ко Тхать, ВДР-ниң национал камгалал министриниң оралакчызы Чан Шам олар кирип турар.

Ханойнуң каастап-шимээн каан аэродромунга төлээлерни ВДР-ниң оралакчы президентизи Нгуен Лыонг Банг, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Национал хуралының доктаамал комитединиң даргазы Чыонг Тинь, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-Министриниң оралакчызы болгаш национал камгалалдың министри Во Нгуен Зиап, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү Ле Дых Тхо, ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Нгуен Зуй Чинь болгаш ВДР-ниң өске-даа партия, күрүне ажылдакчылары, Мурнуу Вьетнам Республиканың ВДР-де тускай төлээ черниниң баштыңы Нгуен Ван Тьен, Ханойнуң ажылчы чоннарының хөй санныг төлээлекчилери үдээн. Үдээннерниң аразынга ССРЭ-ниң ВДР-де херектеринге түр бүзүреттирген М. Г. Подольский, ВДР-ниң найысылалында турар дипломаттыг корпустуң кежигүннери бар болган.

А. А. ГРОМЫКОНУҢ ПАРЛАЛГАГА МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга совет төлээлерниң баштыңы ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко парлалгага дараазында медеглелди кылган:

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың бирги үе-чадазы доозулган. Бо чөвүлел хуралга төлээлеттирген күрүнелер Европа диптиң келир үези дээш чогууру-биле билип көргениниң сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп турар бис.

Бо чөвүлел хуралга кириштен 35 чурттарның даштыкы херектер министрлери шуптузу чогуур күрүнелерниң туруштарын илереткен болгаш чамдык таварылгаларда олар боттуг саналдарны кииргилээн.

Совет Эвилелиниң мурнундан Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың эң чугула айтырыгларының талазы-биле саналдарны киирген. Европага айыыл чок чоруктуң үндезиннериниң болгаш Европада күрүнелер аразынга харылзааларның принциптериниң дугайында Кол декларацияның төлевилелин киирген.

Герман Демократтыг Республиканың болгаш Венгр Улус Республиканың мурнундан экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле саналдарны киирген.

Польша Улус Республиканың болгаш Болгария Улус Республиканың мурнундан культурлуг кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле саналды киирген.

Чехословакия Социалистиг Республика чөвүлел хуралдың организастыг түңнелдеринге хамаарышкан саналды киирген.

Чөвүлел хуралдың бо үе-чадазынга-ла чөвүлел хуралдың мурнунда турup турар кол-кол айтырыгларның талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган.

Пленарлыг хуралдарга болгулаан санал-онал солчуушкунундан аңгыда, хуралдан аңгыда киржикчилерниң аразынга база-ла ажыктыг ужуражыышкыннар болган.

Киирген саналдарны, а ол ышкаш дараазында-даа кииртинер саналдарны чөвүлел хуралдың ийиги үе-чадазынга ыяк чугаалажып көөрү чугула. Ол ийиги үе-чада ниитизи-биле чөпшээрежип турарын ёзугаар бо чылдың августуң 29-та таарыштырылга комитединиң ажылы-биле болгаш сентябрь 18-те чогуур комиссияларның ажылы-биле эгелээр ужурлуг. Ийиги үе-чадага чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелерниң аразынга дугурушпунган туруштары чөвүлел хуралдың түңнел документилериниң төлевилелдеринге айыттынган турар ужурлуг. Ол төлевилелдер Хельсинкиге үшкү үе-чадада хүлээп алдынган турар ужурлуг. Совет Эвилели, өске бүгү чамдык күрүнелер-биле бир дөмей чөвүлел хуралды кандыг-даа чылдагаан чокка соңгаарлатпайн эрттирери дээш чүткүп турар.

Чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилери боттарының күрүнелериниң мурнундан чөвүлел хуралдың моон-даа соңгааргы ажылының чедиишкинниг болурунга идиг кылыр шиитпирлиин илереткеннер.

Делегейниң калбак чыыштарынга болгулаары ышкаш, чамдык айтырыглар талазы-биле аңгы-аңгы бодал-туруштарны илередип-даа турган болза, чөвүлел хуралдың бирги үе-чадазының бүгү байдалы ажыл-херекчи болгаш тодаргай боор эрткен.

Чөвүлел хуралдың баштайгы үе-чадазының түңнелдери оон мурнунда Хельсинкиге болган баштайгы консультацияларның сүмелери-биле катай ам болур ажылга болгаш Европага быжыг база чайгылыш чок тайбынче орукка төөгүлүг чүүл болур шиитпирлерни белеткээринге быжыг үндезинни салган турар ужурлуг.

Бо таварылганы ажыглап алгаш, чөвүлел хуралдың ажылдааарынга таарымчалыг байдалды тургусканы дээш Финляндияның чазаанга өөрүп четтириишкинни база катап илередип тур мен.

Совет делегацияның Сирияга аян-чоруу доозулган

ДАМАСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко баштаан совет партия-чазак делегациязы Евфрат хемниң унун дуглаарының байырлалынга холбашкан Сирияга аян-чоруун доосган.

Делегация июль тоста Ливанче чорупкан.

Араб социалистиг чаартылга партиязының Сирия удуртулгазының секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж, Евфрат плотиназының херектериниң талазы-биле министр Мунир Ваннус, нефтиниң, энергетиканың болгаш минералдыг курлавырлар министри Фаиз Насер олар совет делегацияны Дамаскының аэропортундан үдээннер.

НГУЕН ЗУЙ ЧИНЬНИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүнү, ВДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Нгуен Зуй Чинь Вьетнам Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелинче албан ёзузунуң, найыралчы аян-чоруу-биле холбаштыр Ханойда СЭТА-ның корреспондентизинге интервью берген.

АЙТЫРЫГ: Хүндүлүг эш министр, Силерниң бодап турарыңар-биле алырга, ВДР-ниң партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелинге аян-чорук кылып баарының ужур-дузазы кандыгыл?

ХАРЫЫ: Вьетнам улус америк агрессияга удур удурланыышкын дайынын тиилелгелиг-биле доосканының болгаш Париж дугуржулгазынга ат салганының соолунде Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары эш Ле Зуанга база ВАЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-министри эш Фам Ван Донгка баштаткан Вьетнам Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлериниң Совет Эвилелинге аян-чорук кылып барып турары алдарлыг болгаш улуг ужур-дузалыг.

Президент Хо Ши Минниң чагыгларын күүседип, вьетнам улустуң энерелдиг сеткил-сагыжын илеретпишаан, америк агрессияга удур демиселдиң үезинде, Төрээн чуртту камгалаарының болгаш социализм тургузуушкунунуң херээнге биске Совет Эвилелиниң чазааның база улузунуң көргүскен деткимчези, улуг болгаш үнелиг дузаламчызы дээш вьетнам улустуң сагыш-сеткилиниң ханызындан өөрүп-четтиргенин төлээлер совет улуска дамчыдар.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының аразында, ВДР биле ССРЭ-ниң аразында марксизм-ленинизмге болгаш пролетарлыг интернационализмге үндезилеттинген улуг найыралды, дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын болгаш акы-дуңма кады ажылдажылганың харылзааларын быжыглаарының база ханыладырының херээнге бо аян-чорук чугула салыышкынны киирери чигзиниг чок.

АЙТЫРЫГ: Совет Эвилели биле ВДР-ни акы-дуңма найыралдың, кады ажылдажылганың болгаш дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазының быжыг харылзаалары холбаштырып турар болгай. ВДР-ге социализм тургузуушкунунуң чаа үе-чадазында ол харылзааларның улам хөгжүлдезин канчаар көрүп турар силер?

ХАРЫЫ: Вьетнамның болгаш Совет Эвилелиниң аразында ийи чурттуң улустарының үр үедеги революстуг демиселинге шылгаттынган болгаш каңнаттынган найыралдың, кады ажылдажылганың база дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазының харылзаалары чаа үе-чадада улам күштүг-биле сайзыраар дээрзи чугаажок. Вьетнамга тайбыңны катап тургусканының соолунде эш Л. И. Брежневтиң: «Дайынның хүннеринде ышкаш, тайбыңның хүннеринде бис база-ла силерниң-биле кады, чаңгыс одуругга турар бис. Вьетнамны деткиири — бистиң интернационалчы хүлээлгевис. Ол дээрге бүгү социалистиг чурттарның ниити хереэ-дир» дээн сөстерин бистиң улуувус сеткил ханыышкыны-биле сагтып турар.

Амгы үеде Совет Эвилели өске акы-дуңма социалистиг чурттар-биле кады бистиң дайын балыгларын экиртирибиске, экономиканы катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге дузалап, экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганы калбартып, ооң-биле Соңгу Вьетнамга социализм тургузуушкунунга таарымчалыг байдалды тургузар арганы берип турар. Ол чорук Вьетнам Демократтыг Республиканы бүгү вьетнам улустуң революстуг демиселиниң быжыг баазазы кылдыр, социалистиг системаның Мурнуу-Чөөн Азияда идегелдиг туружу кылдыр хуулдурар арганы берип турар.

Бодунуң бүгү амыдыралының дургузунда вьетнам-совет найыралды быжыглаары дээш туржуп чораан президент Хо Ши Минниң өөредиин эдербишаан, Вьетнамның партиязы, чазаа болгаш улузу Вьетнам биле Совет Эвилелиниң аразында улуг найыралды, дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын чайгылыш чок быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге боттарының бүгү күштерин мурнукузу-биле бир дөмей салырынга бүрүн шиитпирлиг.

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

ДЕЛЕГЕЙГЕ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Москвада Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга июль чедиде ажыттынган ийиги консультативтиг ужуражыышкынга киржири-биле делегейниң 50 ажыг организацияларының болгаш 70 ажыг чурттарның төлээлекчилери чыылган. Олар тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезинге холбаштыр тус-тус чурттарда кылдынган ажылдарның түңнелдерин көөр болгаш делегейниң ол эң чугула чыыжын белеткеп, эрттирери-биле моон соңгаар кылыр ажылдарның хевирлерин болгаш аргаларын айтырлар.

Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезинге дузалаарының Совет комитединиң даргазы М. В. Зимянин ужуражылганы ажыткан,

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң даргазы Ромеш Чандра бодунуң чугаазынга конгресстиң идеяларын бүгү диптерниң чурттарында улам-на калбаа-биле деткип турарын демдеглээн. Аңаа делегей байдалында улуг ажыктыг энжиишкиннерниң боор турары идиглиг. Р. Чандра эң ылаңгыя СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң АКШ-ка аян-чоруунуң болгаш ССРЭ биле АКШ-тың аразынга ат салган дугуржулгаларның чугула ужур-дузалыын онзалап айыткан. Ол дугуржулгалар тайбың дээш, ядролуг дайынның кыжаныышкынынга удур улустарның демиселинге долузу-биле дугжуп турар деп ол медеглээн.

Ромеш Чандра Л. И. Брежневке «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналын тывысканы дээш аңаа изиг байыр чедирген. Ол шаңнал дээрге, Л. И. Брежневтиң аажок улуг ачы-хавыязын, эң ылаңгыя СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбың программазын, делегейниң бүгү улустары улам калбаа-биле деткип турар программаны боттандырып чорудар дээш ооң кылып турар ажылын үнелеп көргениниң херечизи боор турар.

Консультативтиг ужуражыышкынның ажылында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев киржип турар.

(СЭТА).

ХЕЛЬСИНКИГЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко июль чедиде АКШ-тың күрүне секретары У. Роджерс-биле ужурашкан. Найыралдыг байдалга боор эрткен беседа үезинде Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажылынга холбашкан болгаш өске-даа делегей айтырыгларын чугаалашканнар.

Ол-ла хүн А. А. Громыко Испанияның даштыкы херектер министри Лопес Родону база хүлээп алган. Беседа үезинде ийи талага сонуургалдыг элээн хөй айтырыг талазы-биле ажыт-чажыт чок, ажыктыг санал-онал солчуушкуну болган.

ФКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ПОЛИТБЮРОЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дугайында чөвүлел хуралдың Хельсинкиге ажылдап турганы төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун-дур. Ол чөвүлел хуралды чыылдырганы делегейде дүпкүүрлүг чоруктуң дыка чавырылганың херечилеп турар. Ол дээрге, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерниң империализмге удур демиселиниң база үре-түңнели боор турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң чүүлдүг деп хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырары онза улуг ужур-дузалыг. Ол программаны бүгү делегейде эң-не калбаа-биле деткип турар. Ол ышкаш ГФР-ниң, АКШ-тың болгаш Францияның удуртукчулары-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаалажыышкыннары база улуг ужур-дузалыг боор турар. Ол дугайында ФКП ТК-ның Политбюрозунуң Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажыттынганынга холбаштыр кылган медеглелинде чугаалап турар.

Европага айыыл чок чоруктуң үндезиннериниң болгаш Европада күрүнелер аразынга харылзаалар принциптериниң дугайында Кол декларациязының төлевилелин чөвүлел хуралга Совет Эвилелиниң киргенин ФКП ТК-ның Политбюрозу бедик-биле үнелеп турарын ында база айыткан.

КАЛБАА-БИЛЕ ДЕТКИП ТУРАР

Делегейге айыыл чок чорук болгаш чепсегленииишкинни дүжүрери дээш, тайбың, национал хамаарышпас чорук болгаш кады ажылдажылга дээш тайбыңче чүткүлдүг күштерниң Бүгү-делегей конгрезин бо чылдың күзүнүнде эрттирер дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң шиитпирин делегейниң хөй-ниитизи калбаа-биле деткип турар. Тайбың, айыыл чок чорук болгаш улустарның хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар политиктиг болгаш хөй-ниити күштериниң сырый каттыжарынга идиг бээринче чүткүвүшаан, эң-не янзы-бүрү организацияларның төлээлекчилери, янзы-бүрү политиктиг угланыышкынның кижилери Москвага Бүгү-делегей конгрезин эрттирериниң идеязын чүүлдүг деп көрүп, ооң ажылынга киржир күзел-чүткүлүн илергейлеп турарлар.

Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезин деткииириниң шимчээшкини эң ылаңгыя амгы үеде, айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиде чөвүлел хуралдың киржикчилери ол дипке быжыг тайбыңның, айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың үндезинин салыр дээш күженииишкинниг ажылдап турда, улам-на калбарып турар.

СОФИЯ. Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Москвага болур Бүгү-делегей конгрези улустар аразынга быжыг тайбыңны, айыыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы тургузарының оруунга чаа чугула базым болурунга болгар улус ханызы-биле бүзүреп турар деп, Болгарияның парламентилер аразының бөлүүнүң медеглелинде чугаалап турар. Бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш ак сеткилдиг хөй миллион кижилерни мөөңнээринге ол конгресс күчүлүг идиг бээрин ук медеглелде демдеглээн. Болгарияның парламентилер аразының бөлүү конгрессти чыыр деп турарынга изиг байыр чедирип, ону белеткеп, эртирер ажылга идепкейлиг киржиринге белениин илередип турар.

ПРАГА. Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезинге болгаш орта Чехословакияның белеткелинге тураскааткан семинар боор эрткен. Бүгү-делегей конгрезинге белеткел талазы-биле Чехословак комитеттиң секретары, Тайбыңның чех чөвүлелиниң даргазы А. Стейскал аңаа илеткел кылган. ЧССР-ниң Национал фронтузунуң Төп Комитеди ол семинарны организастаан.

БЕРЛИН. Югославияның улусчу-хосталгалыг дайынының демиселчилериниң каттыжыышкыннарының эвилели (СУБНОР) болгаш ГДР-де удурланыышкынның антифашистиг шимчээшкининиң демиселчилериниң Комитеди тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Москвага болур Бүгү-делегей конгрези тайбыңның, айыыл чок чоруктуң болгаш чепсегленииишкинни дүжүрериниң херээнге чедиишкинниг салыышкынын киирзин дээш бүгү-ле хемчеглер-биле идиг кылыр апаар. Ол дугайын үстүнде айыткан югослав организацияның төлээлериниң ГДР-ге чоокта чаа чорааның дугайында дыннадылга чугаалап турар.

ГАВАНА. Тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Бүгү-делегей конгрезин белеткеп, эрттирер талазы-биле куба комитетти тургускан.

Аңаа холбаштыр болган байырлыг хуралга Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, Улустарның тайбың болгаш суверенитет дээш шимчээшкининиң президентизи Хуан Маринельо чүве чугаалаан. Ол чер кырынга тайбыңны быжыглаарынга ук чыыштың чугула ужур-дузалыын демдеглээн.

ЛОНДОН. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш англи комитеттиң даргазы Г. Шаффер СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Англияның хөй-ниитизи тайбыңга ынакшылдыг күштерниң Москвага болур Бүгү-делегей конгрезин аажок сонуургап турарын чугаалаан.

Бети-ле дээрге 100 кижиден тургустунар англи төлээлерниң Москва конгрезинге баар составынга национал профэвилелдериниң, шажын-чүдүлге болгаш политиктиг организацияларның төлээлекчилери, культура ажылдакчылары кирер дээрзинге бүзүрелин ол илереткен. Ынчангаш аңаа баар англи төлээлер Англияга тайбың дээш шимчээшкин төөгүзүнде эң-не хөй болур деп. Г. Шаффер демдеглээн.

(СЭТА).

СОВЕТ КОСМОНАВТАР АКШ-ЧЕ ЧОРУПКАН

«Союз»-«Аполлон» программаны ёзугаар башкарылгалыг корабльдерниң кады ужудуушкунун белеткээринде киржип турар бөлүк совет специалистер болгаш космонавтар июльдуң 8-те Москвадан АКШ-че чорупканнар. Оон составында: ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү К. Д. Бушуев — совет таладан ужудуушкунның техниктиг директору, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтары В. А. Шаталов, А. С. Елисеев, А. А. Леонов, В. Н. Кубасов, А. В. Филипченко, Н. Н. Рукавишников, космонавтар В. А. Джанибеков, Б. Д. Андреев, Ю. В. Романенко, А. С. Иванченков, а ол ышкаш өске-даа совет инженерлер.

Космос делгемин ССРЭ-биле АКШ-тың тайбың сорулгаларга шинчилээр болгаш ажыглаар дугайында аразында дугуржулганы ёзугаар олар ам болур ужудуушкунга белеткел талазы-биле ажылды америк тала-биле кады үргүлчүлээр.

(СЭТА).

ПРЕЗИДЕНТ С. АЛЬЕНДЕНИҢ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

САНТЬЯГО. (СЭТА). Чилиниң президентизи С. Альенде аңаа даштыкы журналистерге парлалга конференциязынга чүве чугаалаан. Ол июнь 29-та болган чорук ышкаш ындыг болуушкунну ам барыын үзелдиг идегеттер катап үүлгедип шыдавас дээрзинге бүзүрелин илереткен. Ынчан реаксылыг үзел-бодалдыг бөлүк шериг кижилер Улусчу чаңгыс эптиң чазаанга удур үймээн өөскүдерин оралдашканы билдингир. Национал чепсектиг күштер-биле чазактың, Чилиниң армиязы-биле улузунуң аразынга месилдежиишкинни үндүрер дээш реаксылыг солуннарның хоралыг чулчуруушкуннарын президент буруу шапкан.

Ооң-биле чергелештир Сальвадор Альенде хоойлу ёзугаар соңгуткан чазакты камгалаар төлээде, эргежок чугула аргаларны ажыглаарынга белен турарын онзалап айыткан.

АНГЛИЯ. Британияның чазааның португали колонизаторлар-биле холбажып, кады ажылдап турарынга удурланганын илереткен массалыг чыскаал чурттуң эң-не улуг дээн он беш хоорайларынга боор эрткилээн. Лондонга англи ажылчы чоннарның төлээлекчилери Даунинг-стрит кудумчузунда премьер-министрниң ажылдаар бажыңының чанынга чыылганнар. Оларның дамчыткан чагаазында Мозамбиктиң, Анголаның болгаш Гвинеяның (Бисау) боттарының хосталгазы дээш демисежип турар улустарынга удур Португалияның кадыг-дошкун хемчеглери болгаш колониалдыг дайыны англичаннарның хөй нурууузунуң удурланыышкынын болгаш ыдынчыг эпчоксунуушкунун болдуруп турар деп айтып турар.

ЧУРУКТА: Лондонга болган чыскаал үезинде.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УЗБЕКИСТАН: чалдай тараан

Узбекистанның Карл Маркс аттыг совхозунда Рашид Рузиевтиң комсомолчу-аныяктар бригадазының тараа шөлдеринге комбайннар ажылдап турганындан бээр каш-ла хонган. Ам оларның орнунда чер чарар агрегаттар ажылдап турар апарган. Олар тараа болур дүжүт бээр кукуруза тарыырынга хову хөрзүнүн белеткеп турар. Суггат чок ховулардан ийи катап дүжүт ажаап алыр деп турар. Ооң ол дүжүдүн бо чылын ажаап алыр дээн.

Рузиевтиң бригадазы — кызыл-тасты тускай чалдарга өстүрүп алыр шенелдениң эгелекчизи. Үрезин чажар аңаа «СУЗ-24» сеялкага механизаторлар тараан хөвең сыптарының достерин хөмер дериг тудуштур дуңзаалап алган. Ам ынчалдыр тарып каан кызыл-тастың суггат хереглээри ону аңаа агротехникага хереглээриндеп үш катап эвээжээн. Дүжүдү — ооң суггаттыгда бээр дүжүдү дег. Гектар бүрүзүнден алгаш дүжүт бежен центнер шилиндек тараа болган.

Аныяк тараажылар суггат чок ховуларның бээр дүжүдүн үзүк чок болдурар деп шиитпирлээн. Олар кызыл-тастың дүжүдүн беш-ле хүн ажаай тыртып алган. Оон тараа шөлдерин катап тарыырынга белеткей берген. Угаазылай санап көөрге, кукурузаны июльда тарып каарга, октябрьның эгезинде быжа бээр болган. Бир гектардан-на 35 центнерден эвээш эвес дүжүт ажаап алыр дээн. Ооң соонда ховуларга күзүн тарыыр кызыл-тас үрезинин чаштырып каар.

Бригаданың ажылдап турарының дуржулгазын Узбекистанның Кашкадарья областының тараажылары калбаа-биле ажыглай берген. Олар бо чылын 15 муң гектардан ийиги дүжүдүн ажаап алыр.

РСФСР: динамочуларның сөзү

Метро вагоннарынга ажыглаар чаа электри дериг-херекселдерин Москваның «Динамо» заводу бүдүрүп үндүрүп эгелээн. Ону ажыглаарга чер иштиниң электричкаларының шимчээшкинин дүргедедир. Ооң түңнелинде хүннүң-не «тыпкыш» шак үезинде 200 муң чедир кижини немей сөөртүр аргалыг болур.

МОСКВА.

(СЭТА-ның корр.).

ЛИТВА: «Сигманың» белээ

Вильнюстуң «Сигма» дээр бүдүрүлге каттыжыышкыны чыл эгезинден бээр бир миллион рубль калбак хереглелдиң кылыгларын бүдүрүп үндүрген.

— Каттыжыышкынның кол-ла продукциязы саналганың нарын техниказы боор турар. Ынчалза-даа калбак хереглелдиң янзы-бүрү электри бараанналарын база хөйнү кылып турар — деп, ооң чиңгине директору А. Чуплиноскас чугаалаар.

Каттыжыышкынның алды бүдүрүлге чери бо чылын улустуң калбак хереглелиниң бараанналарын эрткен чылдыындан барык ийи катап хөйнү кылып үндүрер.

(СЭТА-ның корр).
ВИЛЬНЮС

МОЛДАВИЯ: Чехословакиядан келген чаъс

Молдавияның Рыбницкий районунда «Октябрьның 50 чылы» колхозунуң ногаа шөлдерин тускай чагыг ёзугаар чаъстаашкын-биле суггарып турар апарган. Ында чехословак фирма «Сигманың» чагыын ёзугаар кылган дериг-херекселдери-биле суггарылга системазын тургускаш, ажыглалда киирген. Ол чаңгыс-ла шак иштинде бир миллион литр сугну чаштырар аргалыг болгаш сезон дургузунда 500 гектар шөлдү каш удаа суггарып шыдаар.

Республиканың ажыл-агыйлары амгы үеде ындыг арга-биле 25 муң хире гектар шөлдү суггарып турар.

(СЭТА-ның корр).
КИШИНЕВ.

ГРУЗИЯ: буга чок суггарылга

Грузияның чавыс шынааларында сигенниң ийиги кезиндези чорупт турар. Ажыл-агыйлар кескен черлерни доп шөлдү суггарып турар.

Джандарның мал ажылдыг совхозунда суггарылганы мынчаар кылып турар. «Беларусь» деп тракторга бирээзинге-ле 480—600 метр узун дурттуг шлангыны тускай өзекте ораап каан. Шлангыларны капрон удазындан кылган. Трактор суггарылга бугазынга келгеш, шлангының бир ужун сугже суккаш, суггарар дээн черинге чедир шөйүп чоруй баар. Шлангыдан суг дамчып эгелээр.

Мурнундагы ышкаш сугну арык-буга дамчыштыр суггарылгага ажыглаанынга деңнээрге, шлангылыг суггарылга алды катап делгем шөлдү суггарар арганы бээр. Бир гектарны суггарарынга чарыгдал беш рубльден бүдүн-чартык рубль чедир чиигээр. Түр үениң суггарылга бугаларын, арыктарны казары албан эвес апаар. Бо бүгү ажыглал шөлүн дөрт хуу улгаттырар арганы бээр.

(СЭТА-ның корр.).
ТБИЛИСИ.

Бо чурукта Кызылдың № 2 ортумак школазының бо чылгы доозукчулары (он таладан) Наташа ДОНГАК, Вика КУУЛАР, Витя САЛЧАК олар 10 классты 4—5 демдектерлиг доосканнар. Бо чурукту ол школаның доозукчулары аттестаттарны ап, ойнап-хөглеп турда тырттырган.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ТУДУГЖУ ОТРЯДТАРЫ

Бистиң республиканың тудугларынга чурттуң аңгы-аңгы дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринден муң ажыг студентилер, сургуулдар ажылдаар. Олар студентилерниң 29 тудугжу отрядтарынга үстүп алыр. Келир үениң аныяк специалистери 2500 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын 52 ажыл хүнүнде кылырлар. Студентилер чуртталга, үлетпүр бүдүрүлгелер бажыңнарын, уруглар садтарын, клубтарны болгаш өске-даа объектилерни тударлар.

Амгы үеде Тывада Куйбышевтен эң-не хөй ооддар, кыстар чедип келген. Ол болза ол хоорайның университединиң, политехниктиг, ужар-чүүл, инженер-тудуг, эмчи институттарының студентилери-дир. Олар «Тыва кедээ тудуг» трестиң № 62, 585 механколонналарының тудугларында ажылдап эгелээннер.

Кызылдың өөредилге черлеринден бо чайын 300 хире кижи тудугларга ажылдаар.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринге төлептиг үлүүн киирер дээш студентилер кызымак ажылдаар сорулганы салганнар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

СОРУЛГАЛАРНЫ ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Партияның XXIV съездизи 1975 чылга чедир аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезин бистиң чуртка бүрүн боттандырарын шиитпирлээн.

Улус өөредилге органнарының мурнунда салдынган ол улуг сорулганы амыдыралга, ажыл-херекке кандыг янзылыг күүседириниң кол углаңнышкыннарын 1972 чылдың июнь 20-ле үнген СЭКП Төп Комитединиң база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезинче шилчилгени доозары болгаш ниити билиг школаларын улам хөгжүдер дугайында» доктаалында тодаргайы-биле айыткан. Совет школаның мурнунда салдынып турар кол сорулгаларны чедиишкиннинг боттандырарынга башкыларның бедик мергежили, үлегерлиг мөзү-шынарлары улуг рольду ойнаар.

Школа дугайында доктаалда башкы кадрларның билиг мергежилин доктаамал бедидерин, өөредилге-кижизидилге ажылын эртемге үндезилеп билир кылдыр оларны ажыл-херектиң чаа хевирлеринге ээде белеткээрин улус өөредилге органнарындан негеп турар.

Чаа программаларның утка-шынарын, тургузуун база оон негелделерин билип албайн ажылдаары башкыга амгы үеде берге.

Республиканың башкылар билиин бедидер институду школалар чаа программаларже киргениниң эге хүннеринден эгелээш, башкыларны семинарлар, курстарга белеткээрин кичээнгейниң төвүнге алган.

Чүгле 1972 чылда семинарлар, курстарга 1815 башкылар, кижизидикчилер болгаш улус өөредилге органнарының ажылдакчылары чогуур белеткелди эрткен.

1973 чылдың 6 айларының дургузунда 1000 ажыг башкыларны келир 1973—1974 өөредилге чылында чаа программа-биле ажылдаарынга белеткээн. Школа удуртукчуларын курстарга белеткээриниң улуг программазын, өөредилге планын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан. Ол план ёзугаар ай хуусаалыг курстарга орус, тыва дылдар болгаш төөгү, география эртемниг 58 директорлар тускай белеткелди бо чылын эрткен.

Сөөлгү ийи чылда районнарның, Кызыл хоорайның улус өөредилге килдистериниң ажылдакчылары колдуу шупту Төп билиг бедидер институтка белеткелди эрткен.

Орус школаларның эге класс башкылары үш чыл улаштыр чайгы курстарга кээп тургаш, ону бо чайын чедиишкиннинг доосканнар. Тыва эге класс башкыларындан эрткен чылын 170, бо чылын — 110 кижи база ындыг курстарны дооскан. Ам колдуунда бүгү-ле категорияның башкылары билиг бедидериниң 2 чыл хуусаалыг курстарында хаара туттунган. Ылаңгыя төөгү, күш-культура, эге класстар болгаш төрээн дыл башкылары чедиишкинниг өөренип турар.

Үстүнде ап чоруткан хемчеглер школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылды билдилиг удуртурунга, башкылаашкынның арга-мергежилин сайзырадып, нептередиринге дөгүм бооп турары тодаргай.

Келир өөредилге чылында тыва школаларның 6, орус школаларның 7 класстары чаа программалар, өөредилге номнары-биле ажылдаар. Амгы үеде бүгү-ле эртемнерге херээглээр өөредилге номнары, пособиелери үнгүлээн.

Чайгы курстарның кол сорулгазы — чаа программаларның утказын, оон тургустунган системазын, өөредилге номнарының кол негелделерин башкыларга таныштырары болур. Ынчангаш башкылар билиин бедидер институт чаа программа-биле ажылдаар орус, тыва дылдар, математика, физика, химия, география болгаш өске-даа эртемнерниң башкыларын чайгы курстарга келдирткен.

План ёзугаар 600 хире башкыларны өөредири көрдүнген. Ам бо хүннерде 560 ажыг башкылар өөренип дооскан. Июль айда чамдык категорияның башкыларының курстары эгелээр. Бистиң республикадан математика, физика, химия, биология, географияның 40 ажыг башкылары Томск, Красноярск болгаш Абакан хоорайларда организастаан областар аразының курстарында өөренип турар. Районнарның улус өөредилге килдистери бо чайын курстарже башкылар чорударын эки организастааның демдеглээри чугула. Бай-Тайга, Эрзин Тес-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнар база Кызыл хоорай курстарга башкылар белеткээр планын ажыр күүсеткен.

Билиг бедидер институттуң кабинет эргелекчилери база методистери чайгы курстарның өөредилге планнарын тургузарынга бедик, харыысалгалыг бооп, сүмелеп турар бүгү-ле темаларны киирген. Өөредилге планнарында улус өөредилгезиниң экономиказы болгаш планнаашкыны, өөреникчилер ортузунга хоойлу-дүрүмнү пропагандалаары болгаш оон методиказы, санитар-гигиена база уругларның кадыкшылын камгалаары, өөредилгени чурт-шинчилел материалдарынга үндезилеп чорудары, башкыларның бот-өөредилгезин организастаары, школага эртемнер кабинеттерин дериш кылыры дээн ышкаш чаа-чаа, солун айтырыгларны киирген.

Тыва школаның орус, тыва дылдар болгаш үстүкү класстарның тыва дыл, литература номнарының авторлары дыңнакчыларның мурнунга боттарының чогаадып тургускан номнарының дугайында чугаалап тура, оларда киирген материалдарны кичээлдерге болгаш өөреникчилерниң бот-тускайлаң ажылының үезинде канчаар ажыглаарының дугайында тодаргай сүмелерни берген.

Курстарда турар башкыларның ниити культурлуг сонуургалын хандырар сорулга-биле республиканың найысылалы Кызыл хоорайның төөгүлүг черлерин көөрү-биле автобустуг экскурсияларны организастап, ол ышкаш «Саян» ансамбльдиң концерттин болгаш солун киноларны план ёзугаар көргүскүлээн.

Республика школалары техниктиг херекселдер-биле четчир саныг хандыртынган. Ынчалза-даа янзы-бүрү чүүлдерни башкыларның хөй кезии кичээлдерге ажыглавайн турар болгаш чамдык аппараттарны ажыглап билбезиниң хараазы-биле анаа чыткылаары хыналдадан илереттинген. Ынчангаш чайгы курстарның бүгү бөлүктеринге янзы-бүрү техниктиг херекселдерни канчаар ажыглаарының дугайында билиглерни башкыларга берген. Бо ажылды организастап чорударынга башкылар билиин бедидер институттуң техниктиг херекселдер кабинединиң эргелекчизи В. Маношинаның кызымаккай ажылдаанын демдеглээр херек.

План ёзугаар киирген теоретиктиг-даа, практиктиг-даа материалдарны лекторлар бедик деңнелге, солун эрттиргенин курстарның дыңнакчылары түңнел хуралдарга боттарының саналдарынга айыткан.

Чайгы курстарга алган билиглерин бот-өөредилге-биле байыдып, ажыл-херээнге шын ажыглаарының аргаларын сайзырадып, өөреникчилерге быжыг билигни бээри — башкының ыдыктыг хүлээлгези.

М. ООРЖАК,
республиканың башкылар билиин бедидер институдунуң директору.

ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ

Якут АССР-ге Башкирияның чечен чогаалының хүннери доозулган. Якутияның найысылалында хоорай парыгының ногаан театрынга башкир шүлүкчүлер Вавих Исхаков, Катиба Киньябулатова, Ангам Атнабаев олар чыылганнарга боттарының шүлүктерин номчуп таныштырган.

Башкирияның улустуң шүлүкчүзү.

ССРЭ-ниң күрүне шаңналының лауреады Мустай Каримге баштаткан чогаалчылар төлээлер Вилюйнуң гидротудугжуларынга, Мирныйның алмаз тывыкчыларынга, Алдыы-Колыманың ивижилеринге барып чорааннар. Ахы-дунма республиканың төлээлери Якут АССР-ниң культуразы болгаш экономиказы-биле таныжыпканнар.

ЯКУТСК. Д. БУДЯКИН.

«ЧАЯН»—КАМАЗЧЫЛАРНЫҢ ААЛЧЫЗЫ

Набережные Челныда — Камада автомобиль заводунуң тудугжуларының хоорайында—Татарияның «Чаян» деп журналының шоодукту — чурукчуларының ажылдарының делгелгези ажыттынган. «Чаян» — бистиң чуртта шоодуглуг журналдарның эң хоочуннарының бирээзи. Ында дыка хөй чурукчулар ажылдап турар. Оларның хөй нурувузу «Шоодут тайбың дээш демиседе» деп делгелгелерге база Бүгү-эвилел делгелгелеринге чедиишкинниг-биле киржип турган.

Набережные Челныныӊ делгелгезинде 42 чурукчуларның 200 ажыг чуруктарын киирген.

КАЗАНЬ. Н. ХАРИТОНОВ.

Чурукчулар бэлээ

РСФСР-ниң урал чурулга фондузунуң Чечен-Ингушетия салбырының залынга тус черниң чурукчуларының 35 ажылдарын ниити чон көөрү-биле делгеп тургускан. Чурулганың, скульптураның, графиканың, узапылганың болгаш сиилбирлиг урап чүүлдүң ол чогаалдарын колхозтуң Культура бажыңынга, даг чурттуг уругларның школа-интернадынга база «Сатури» деп спорт лагеринге халас бээрин шиитпирлээн.

Белекке берген чогаалдарның аразында Н. Латышевтиң «Шушенскоеде бажыңчыгаш», С. Сухоруковтуң «Тараажы», Х. Дадаевтиң «Хевис аргыкчылары» деп чуруктары, мастерлер И. Бекичев, В. Малюков, Р. Мамилов оларның кылганы, Чечен-Ингушетияның мурнакчы ажыл-ишчилериниң скульптурлуг портреттери бар.

Г. НАСОНОВ.

Грозный.

ШҮЛҮКТЕР ЧЫЫНДЫЛАРЫ

«Чурээңерге шынчы болуңар» деп шүлүктер чыындызы дээш Геннадий Матюковский чаңгыс чурттугларының — чогаалчыларның аразындан бир-ле дугаарында Марий АССР-ниң күрүне шаңналын алган.

Үжен чыл дургузунда кылып келген чогаадыкчы ажылының үезинде үндүрген ол он дөрт дугаар ному.

Марий чогаалчыларның чоокта чаа болуп эрткен дөрткү съездизинге Миклай Казаковтуң «Мээң чүрээм» болгаш «Одуруглар кыйгырып турар», Валентин Колумбаның «Шоодуглуг аңнаашкын» болгаш «Эки сеткил», республиканың улустуң шүлүкчүзү Семен Вишневскийниң «Бугураар мени» болгаш «Чалыы назынның ырызы» деп чыындылары бедик үнелелди алгылаан.

В. АЛЕКСЕЕВ.
ПОШКАР-ОЛА.

Идепкейлиг киржир

Коми республиканың шии театрының коллективи Соңгу чуктуң шахтёрларынга, нефть тывыкчыларынга, хемчилеринге болгаш ыяш белеткекчилеринге эңги-ле аалдап чедип бергилээр. Максаковскиниң ыяш салдадыр чериниң ажылчыннары-биле артистерниң чоокта чаа ужуражылгазы онза үре-түңнелдиг болган. Артистер хүндүс Сысолдуң ыяш салдадыкчыларының ажыл-ижи-биле таныжып, а кежээ ажылчыннарга шии көргүскен.

Ийи коллектив аразында найырал дугайында чогаадыкчы дугуржулга чарган.

Артистер Сыктывкарга ай санында-ла «арга-ыяштың ажыл-ишчилеринге театр хүнүн» эрттирип турарын хүлээнген. Олар чоокку үеде ажылчын аңгы дугайында амгы үениң шиизин көргүзер болгаш Максаковскиниң клувунга культура университедин организастаар. А ыяш салдадыр черниң ажылчыннары боттарының клувунга бот-тывынгыр уран чүүл коллективин тургузарын, театрның чаа шиилерин чугаалажырынга идепкейлиг киржирин шиитпирлээннер.

В. ЛЕБЕДЕВ.
СЫКТЫВКАР.

БАШТАЙГЫ КӨРГҮЗҮГЛЕР

Соңгу-Осетияның музыка театрынга Христофор Плиевтиң «Коста» деп чаа операзын ойнаан. Ол чогаал алдарлыг осетин шүлүкчү болгаш хөй-ниити ажылдакчызы, революстуг демократ Коста Хетагуровтуң амыдыралының дугайын чугаалап турар.

Театрның коллективи чаа сезонда Перголезиниң «Чалча — дээрги» деп операзын база белеткээн. Габараевтиң «Оллана» деп осетин операзының шенелде оюннарын кылып турар. Долидзениң «Кето биле Котэ» деп каттырынчыг операзын удавас белеткеп эгелээр.

Музыка театры — республикада эң-не аныяк театр. Ол тургустунганындан бээр чүгле үш чыл эрткен. Ынчалза-даа бо үениң иштинде ол амгы үениң композиторларының чогаалдарындан база классиктиг репертуардан элээн хөй көргүзүглерни кылып четтигипкен.

— Бистиң театрывыс бо хүннерде чайгы көргүзүглерде чоруп турар — деп, оон директору болгаш кол режиссеру Ю. Леков чугаалаан.— Чечен-Ингушетияның чурттакчылары бисти чылыы-биле хүлээп алды. Оон сөөлүнде коллектив Кубаньче үр хуусаалыг чоруптар болгаш Майковтуң нефть тывыкчыларының мурнунга боттарының чогаадыкчы отчёдун бээр.

Т. ЕФИМЦОВ.
ОРДЖОНИКИДЗЕ.

ЛЕКТОРЛАР СЕМИНАРЫ

Эрзин, Тес-Хем районнарында «Билиг» ниитилелиниң делегей байдалының дугайында лекция номчуур кежигүннериниң семинары Самагалдайга болуп эрткен.

Совет Эвилелиниң делегей байдалының, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң, амгы үе-чада экономиканың хөгжүлдезиниң дугайында лекцияларны семинарның киржикчилери дыңнаан. Бо талазы-биле лекцияларны СЭКП обкомунуң лекторлары И. П. Соболев, В. Ч. Очур, «Билиг» ниитилелиниң республика организациязының баштаар чериниң харыысалгалыг секретары С. И. Шуклин олар номчаан.

Семинарның киржикчилери—лекторлар делегей байдалынга хамаарышкан айтырыгларны улам хандыр билип алганнар.

• • •

Үстүнде ады киирген лекторлар Самагалдайның Культура бажыңынга, «Чодураа» колхозка, «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга лекцияларны база номчаан.

КОНЦЕРТТИ ЧОН СОНУУРГААН

РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Б. Хензиг-оолга удурткан Тываның күрүне филармониязының цирк-эстрада бөлүү Эрзин, Тес-Хем районнарга концерт көргүзүп чораан. Тес-Хемниң Самагалдай суурга, «Ак-Эрик», «Чодураа» колхозтарга, «Тес-Хем» совхозка цирк-эстрада бөлүү ойнаан. Кайда-даа баарга көрүкчүлер артистерниң көргүскен номерлерин сонуургап, динмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуп турган.

Хоочун артистер Б. Хензиг-оол, Д. Очурнуң сывырындак демир кырлаарын, аныяктар Николай Чайбар, Өнер Байыр-оолдуң номерлерин, М.-Х. Моңгуштуң ырлаарын көрүкчүлер сонуургаан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

ЧАА АРТИСТЕР

Е. Вахтангов аттыг күрүне театрының чанында Щукин аттыг театр училищезиниң дипломнарын алган 20 аныяк артистер — удмурт студиязының доозукчулары — Ижевскиде чанып келген. Оларның дипломнуг ажылдары—«Ядамнында кем чок», «Фома Гордеев», «Машенька» деп шиилерни Москваның клубтарынга болгаш Культура ордуларынга улус улуг сонуургал-биле көргүзээн. А «Машенька» деп шиини Вахтангов аттыг театрның кол сценазынга көргүскен. Ам ол шиилер Удмуртияның хөгжүм-шии театрының репертуарынга кирер.

Бо аныяк артистер дээрге Москваның болгаш Ленинградтың театр талазы-биле өөредилге черлериниң чанында организастаан удмурт студияларның доозукчуларының дөрт дугаар бөлүү-дүр.

Ю. КЕДРОВ.

ИЖЕВСК.

ОЛЧА—«МОСКВИЧ»

РСФСР-ниң акша-бараан лотереязының үшкү үндүрүлгезинден бир билетти Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы Валерий Щеглов садып алган. Оон бээр ийи ай хире үе эрткен, ол дугайында Щеглов уттупкан.

Валерий Степанович саазыннар аразындан лотереязының билединиң тып алгаш, таблица-биле шүүштүрүп, хынап көөрге, «Москвич-412» тавариы берген.

1973 чылдың эгезинден бээр кызылчылар акша-бараан лотереязының биледи-биле беш машинаны ойнап алган.

БИСТИҢ КОРР.

Спорт · Спорт

„ДИНАМО"—ЧЕМПИОН

Тыва АССР-ниң баскетболга бирги чери дээш маргылдаазы Кызылдың № 15 школаның спорт шөлүнге дөрт хүн үргүлчүлээш доозулган. Маргылдааның баштайгы хүнүнден эгелээш, эрткен чылгы республика чемпиону «Динамо» спорт ниитилелиниң спортчулары боттарының удурланыкчыларын чиигп-биле удуп ап, техника-даа, чарап ойнаарының-даа талазы-биле өскелерден ылгалып эгелээн.

1973 чылда республика чемпиону деп бедик атты эдилээр эрге дээш түңнел оюн «Динамо» биле Кызылдың шилиндек командаларының аразынга болган. Командаларның ойнакчыларының аразында республиканың шилиндек командазының кежигүннери хөй. Ол ийи команданың оюнун көрүкчүлер сонуургап, магадааннар. Чиңгир демиселдиң түңнелинде «Динамо» спорт ниитилелиниң баскетболистери удуланыкчызындан артык күштүүн көргүзүп, тиилекчи болуп үнген. Ынчангаш оон-биле «Динамо» командазы эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткааш, республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу, бирги черниң дипломун, турасказдыг вымпели-биле база катап шаңнаткан. Кызылдың шилиндек командазының спортчулары — ийиги, «Спартак» командазының ойнакчылары — үшкү черлерни ээлээннер.

Херээжен улустуң аразынга Кызылда уругларның спорт школазының аныяк баскетболистери түңнел оюнда эрткен чылгы республика чемпиону «Спартак» командазын уткаш, чемпионнаан. Үшкү черни «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң ойнакчылары алган.

Тиилекчилер өртектиг белектер, мактал бижиктер-биле шаңнатканнар.

БИСТИҢ КОРР.

Телевидение

ИЮЛЬ 10-ДА

19.00 — «Аныяк ленинчилер». Уругларга дамчыдылга. 19.30 — Мультфильм. 19.40 — Телемедээлер. 19.55 — «Океанияның ортулуктарында». Документалдыг фильм. 20.15 —«Кедээниң амыдыралы». Дамчыдылга. 20.45 — «Моолга улусчу революцияның 52 чылы». Беседа. 20.55 — Документалдыг фильм. 21.05—Телемедээлер. 21.15—Чарлалдар, реклама. 21.20—23.00—Урал-чечен фильм.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк улганыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 21—35, арт-каннарынга 26—30 градус чылыг болур. Кызылга агаарның температуразы 28—30 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРЛААРДА

ИЮЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Парижте испаннар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эргиниң арта» 15.00, «Доозазын чугаалавадыңар ышкажыл, Ферран» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Семург» 11.30, «Дээрги 420» 17.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Текумзе» 12.40, 14.20, 16.30, 18.30, 20.30, «Пущик Прагаже бар чор» 9.00, 10.40 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Ыржым эриктер» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

АРТИСТЕР—ХАКАСИЯДА

Тываның хөгжүм-шии театрының орус бөлүүнүң артистери драматург Александр Фредронуң «Кадыннар болгаш гусарлар» деп каттырынчыг шиизин Хакас автономнуг областың районнарында чедиишкинниг көргүзүп чоруп турар.

Шииниң кол рольдарын Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Л. Котов, М. Рамазанова, артистер Б. Терехов, Г. Тюрин, З. Голубева олар ойнап, көрүкчүлерниң хүндүткелин чаалап алган.

Хакасияның көрүкчүлери Тываның артистерин чер болганга чылыы-биле хүлээп ап турар.

Театрның артистери шии көргүзерин ам-даа уламчылавышаан.

К. ИВАНОВ.

Аңчы ыттар көрулдези

МОСКВА. «Лефортово» дээр культура болгаш дыштаныылга парыгынга аңчы ыттарның чаңчыл болган 45 дугаар делгелгези боол эрткен. Бо талазы-биле делгелге Эвилелде эң улуг болгаш делегейде база бирги черни ээлеп турар. Бо сөөлгү делгелгеге он чеди янзы породаларның 1627 ыттарын делгеп, көргүскен. Ону чаа чурум ёзугаар эрттирип, ыттарның укса салгаанын, аян-шинчилиин, барымдаалап делгээн.

ЧУРУКТА: элита шынарлыг спаниел-ыттарның өг-бүлези (солагай талазындан оң талазынче): Чарли, оон кыс ээни—Альма, оон оглунуң оолдары Веста биле Дик олар.

А. ПУШКАРЕВ биле В. БУДАННЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникасы).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кедээ ажылагый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 каттап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 2251.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00746